

Nagy Attila Tibor

A magyar konzervatív liberalizmus sorsa

Az SZDSZ 2009. december 12-én elfogadott programja¹, ugyanakkor a pártnak az Országgyűlésből való várható kikerülése, célszerűvé teszi a magyar liberalizmus jövőjével kapcsolatos elmélkedéseket. Biztosak lehetünk-e abban, hogy ha a 2010-ben fennálló törvényhozásban nem lesz liberális párt, akkor hosszabb időre a magyar liberalizmus végét kelljen megállapítanunk? Vagy pedig akad majd olyan politikai csoportosulás, amelyik a rendszerváltás óta eltelt két évtizedben megszokottakhoz képest merőben más, újszerű elképzelésekkel fog neki a magyar liberalizmus életre keltéséhez, és a jelenlegi parlamenti pártok által nem hangsúlyosan kezelt ideológiai mező erőteljes megjelenítésével lesz majd hosszabb távon sikeres, méghozzá a *konzervatív-liberalizmus* magyarországi viszonyokra alkalmazásával korszerű és versenyképes szereplőjévé válni a magyar közéletnek a 2010-es években. Elemzésünkben arra keressük a választ, hogy mit jelentene ma Magyarországon a konzervatív liberalizmus, és ezzel összefüggésben megvizsgáljuk, hogy az SZDSZ új programja nyújt-e új távlatokat, innovációt a magyar politikának.

A magyar konzervatív liberalizmus

A konzervatív-liberális politika, a nálunk megszokottól eltérően, a liberális és konzervatív elemek, más szóval az egyén és közösség, haladás és tradíció harmonizálására törekedne.

Liberális nézőpontból nézve a XXI. század első évtizedeiben is fontos marad az egyén szabadsága, de ez nem pusztán negatív tartalomként fogalmazódna meg, az állam túlhatalma és önkényeskedése elleni védelemként. Ez az ideológia mindenekelőtt a lehetőségek széles tárházát adná meg az egyénnek. Ide sorolható a választópolgár politikai döntésekben való minél nagyobb részvétele, és az ezeket megalapozó tájékoztatói joga. Eszerint a választópolgár a klasszikus szabadságjogokon (szólás, véleménynyilvánítási-, gyülekezési, stb.) túl még gyakrabban élhetne a szavazási jogával országos (pl. a köztársasági elnök megválasztásáról a nép döntene) és helyi szinten (pl. a helyi önkormányzat illetékességi területén élők szavazhatnának az iskolaszékek összetételéről). Tovább erősödne az egyén tájékoztatói joga, bővülne a közérdekű adatok köre, így pl. napról napra követhető lenne a Pénzügyminisztérium honlapján a kincstári számla pillanatnyi állása, vagy kötelező lenne valamennyi közpénzből működő testület nyilvános ülési részletes jegyzőkönyveinek nyilvánosságra hozatala.

Az online vásárlás erősödésével párhuzamosan nagy hangsúly helyeződne a fogyasztóvédelemre; a banki ügyfelek jogainak erősítése, illetve e politika következtében a bankoknak általános szerződési feltételek megfogalmazásakor az ügyfelek jogait védő törvényi köteleményekre is figyelemmel kellene lenniük.

¹ http://www.szdsz.hu/resources/userfiles/file/ujratervezes_javaslat.pdf

A konzervatív-liberális összhangot jelenítené meg a család- és vállalkozáspolitiká. Az egyén adóterhelése olyan mértékű lenne, amely ösztönzi a gyermekvállalásra, a vállalkozókat nem kötik gúzsba az adóterhek, és különféle konstrukciókkal ösztönözné a kis-és középvállalatok fejlődését. Az adókedvezményeket a liberális-konzervatív politika ugyanakkor összhangba hozná az összlakosság érdekeivel, de ügyelne arra is, hogy azok ne bontsák meg nagymértékben a költségvetés egyensúlyát. Védené a nemzeti-etnikai, és más társadalmi kisebbségek (melegek, transzvesztiták) jogait, de törekedne azok összhangba hozására a többség érdekeivel.

Nyugat-Európára tekintve azt látjuk, hogy e tekintetben nincs teljesen új a nap alatt. A holland inkább jobbközépnek számító liberális VVD a konzervatív gazdaságpolitika és az egyén jogainak ötvözésével 13 alkalommal volt kormánypárt a második világháború után, a brit liberálisok újszerű alkotmányjogi elképzelésekkel, populáris, a lakosság döntésben való részvételét népszavazásokkal is erősíteni igyekvő javaslatokkal értek el növekvő támogatást a lakosság körében.² Természetesen megemlíthetők a német liberálisok is, akik új formákkal törekedtek más rétegek megnyerésére.³

Köztudottan a liberálisok ideális szavazója az a választópolgár, aki boldogulását nem az államtól várja, hajlandó saját sorsán a maga erőfeszítése révén segíteni, vállalkozást alapítani, vagy a magánszektorban munkát vállalni, kész az öngondoskodásra, egyszóval nem a társadalom inaktív (nyugdíjasok, segélyből élők, egyéb juttatásban részesülők, más szóval adót nem fizetők) részeihez tartoznak. Nyugaton a magyarországinál jóval jelentősebb a foglalkoztatottak, tehát az adót fizetők aránya, tehát az inaktívok-aktívok közötti törésvonal kevésbé vetődik fel olyan élesen, mint nálunk, bár a nyugdíjasok növekvő aránya ott is egyre nagyobb gondot jelent a költségvetésnek. A nyugati liberálisok elvileg tehát könnyebb helyzetben voltak és vannak magyar társaiknál, mert eleve nagyobb szavazótábort célozhatnak meg. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy Magyarországon eleve reménytelen lenne jelentékeny támogatást összegyűjteni egy megújult liberális politika mögé, mert errefelé is jelentős az egyéni vállalkozók (még ha sokszor kényszervállalkozók) száma, mintegy 400 ezer fő, és kb. 2,8 millióan vannak azon választópolgárok, akik nem az államtól kapják a fizetésüket, nyugdíjukat, egyéb járandóságukat. Tekintettel a magyar sajátosságokra, például a nemzeti kérdések 2000-es években is megfigyelhető jelentőségére, e szavazóréteg az imént vázolt ideológiával fogható meg a legjobban liberális szempontból.

Hogy ez mennyire így van, bizonyítja, hogy több politikai erő is bejelentkezett már érdekeik képviselőre; az MDF a korszerű konzervativizmust hirdető 2006-os választási programjával, amelyik szintén hangsúlyosan foglalkozik a kis-és középvállalatok támogatásával, az adórendszer leegyszerűsítésével. A klasszikus konzervatív gazdaságpolitikai felfogáshoz, és a 2009 nyaráig szociálliberális SZDSZ-hez hasonlóan ugyanakkor elutasította a szerinte túlzott mértékű állami szerepvállalást. „A Magyar Demokrata Fórum célul tűzte ki, hogy tíz éven belül az állam 35 százalékra mérsékelje központosító és újraelosztó kapacitását. Jelenleg

² A brit liberálisokat részletesen elemzi Jeskó József a Méltányosság Politikaelemző Központ honlapján : <http://www.meltanyosság.hu/files/meltany/imce/pd-britliberalesszdsz-080624.pdf>

³ A német FDP nagyvárosi kampányáról Paár Ádám írt az MPK honlapján: <http://www.meltanyosság.hu/files/meltany/imce/doc/ip-fpd-091215.pdf>

a magyar állam a jövedelmek 42 százalékát vonja el és osztja el újra”, olvasható a programban. Szintén konzervatív felfogást mutat az egyházak fontosságának kiemelése a kultúráról art fejezetben. Az MDF 2006-ban azonban nem foglalkozott az egyéni és kollektív szabadságjogok fentebb leírt lehetséges továbbfejlesztésével, továbbá az adatvédelem, közérdekű adatok kérdéskörével, vagy a sajtószabadság helyzetével, a program tehát nem tekinthető konzervatív-liberálisnak.

A másik ilyen erő paradox módon a Fidesz Matolcsy Györgyhöz köthető köre.⁴ Szemben a Fidesz radikális jobboldali áramlatával, szerzői fontosnak tartják a versenyszemléletet, s elutasítják az etatista szemléletmódot, így például a 2002-es MSZP által képviselt jóléti rendszerváltást. A magyar államot azért kárhozzátják, mert túlterjeszkedettsége, bürokratikus volta miatt „az egyébként önálló és cselekedni kész lakosság elvesztette a versenyképességét”. Liberális elem az adócsökkentés melletti kiállítás is, ebben az elvben egyetértenek az MDF-el, és a korábbi SZDSZ-szel. Fontosnak tartják az elesettek védelmét, ugyanakkor leszögezik, hogy kicsi, de a jelenleginél erősebb, versenyt erősítő államra van szükség. Ebből a pár példából is látszik, hogy a vitairat a liberális- konzervatív ideológia gazdaságpolitikai alapvetéseit rögzíti. Más, bár nem lényegtelen kérdés, hogy a Fidesz vezetősége taktikai okokból hivatalosan nem vállalja fel a közéletben sokszor kárhozzátott liberalizmusnak még illetén való képviselőt sem.

Látható tehát, hogy a konzervatív-liberális ideológiai mezőt még nem igazán foglalták le a pártok, másfelől még itthon is jelentős szavazói tömegek célozhatóak meg ezzel az eszmével, így az SZDSZ programalkotói előtt állt elvileg egy olyan lehetőség, hogy ezt az űrt kitöltsék.

Új SZDSZ program-lényeges újdonságok nélkül

A Retkes Attila elnök vezette párt elvileg abban a reményben adta közre új programját, hogy az is közreható az SZDSZ parlamentből való kiesésben való megakadályozásában. Ehhez persze akármilyen jó program közzététele önmagában kevés, számos más tényező (pl. jó szervezethez, biztos pénzügyi háttér, professzionálisan kommunikáló politikusok, kedvező politikai konstelláció) is szükséges. Egy jó program ugyanakkor még a mostani, meglehetősen a média számára fogyasztható személyiségek, az *igen-nem*, *ő-mi* erőteljesen bipolarizálódott politikai kommunikáció világban is fontos, mert világos, koherens, jó megjeleníthető ideológiai profilt ad, amire a párt politikusai nyugodtan támaszkodhatnak érvelésük vagy döntéseik során. Ha például egy kormánypárti országgyűlési képviselőcsoportnak a költségvetési törvény tárgyalása során mérlegelnie kell, hogy a családok, vagy inkább a heavy metal zenekarok támogatására különítsen el nagyobb összeget, akkor egy világos konzervatív eszmerendszerrel a párt valószínűleg az előbbi mellett teszi le a voksot. A példa kissé sarkított, de annak cáfolatára már alkalmas, hogy nincsen jelentősége a programvitáknak. Másfelől viszont az is igaz, hogy önmagában egy akármilyen jó program sem képes segíteni az SZDSZ helyzetén, hogy ha az országos politikában maradás többi

⁴ Vitairat. Megújított szabadelvű és szociális piacgazdálkodás Magyarországon, 2008.
http://www.polgariszemle.hu/app/data/matolcsy_vitairat.pdf

feltétele hiányzik, márpedig egyértelműen ez a helyzet. Az SZDSZ programja tehát nem is abból a szempontból érdekes, hogy segíti-e a pártot bejutatni jövőre a törvényhozásba, hanem hogy van-e újszerű megközelítés, amely alkalmas lehet pl. a konzervatív-liberális mező kitöltésére.

A program a párt történelmi örökösei közé sorolja Kossuthot, Károlyit, de nem említi meg a polgári radikális Jászi Oszkárt. Furcsa módon elmarad a nemzeti-liberális Deák Ferenc méltatása is, holott a reformkor és a dualizmus korában a nemzeti kérdés és a liberalizmus összeegyeztetése magától értetődő volt ezen eszme képviselői számára, és az ő, valamint társai szellemi öröksége ma is tanulságos lehet a XXI. század első évtizedei liberálisainak, akiket nem egyszer vádoltak meg ellenfeleik a magyarság kérdései iránti közönyt.

A dokumentum elején egyértelmű elhatárolódásra törekszik Kuncze Gábor, Pető Iván és Kóka János pártelnökök politikájától, más szóval a párt Retkes megválasztásáig folytatott szociálliberális irányvonalától. A társadalom különböző kisebbségeinek radikális érdekképviselője, a gazdasági rendszer kritikátlan elfogadása megbukott az EP-választásokon, hangoztatja a program, és új elemként leszögezi, hogy e kisebbségek védelmén túl a rendszerváltozás veszteseihez is szólnia kell a pártnak, az átlagemberek problémáira kell keresnie a használható válaszokat. A nemzetpolitikával kapcsolatban szintén új elem, hogy a Fideszhez hasonlóan fontosnak tartja az autonómiák megadását a határon túli magyarok számára, míg a 2000-es SZDSZ-es Korszakváltás programja gyakorlati lépéseken és a szomszédos országokkal fejlődő gazdasági kapcsolatokon keresztül kívánt javítani a határon túli magyarok helyzetén. Nem foglal ugyanakkor a program állást a 2004. december 5-i népszavazás által felvetett kettős állampolgárság ügyében.

Az egyéni vállalkozók, kis-és középvállalkozók kapcsán a program egyfelől fontosnak tartja a monopóliumok elleni fellépést, a kkv-k támogatását, de nem derül ki a párt viszonyulása a magyar külkereskedelem nagy részét kézben tartó, ezért igen befolyásos multinacionális cégekhez. Nem tudjuk meg azt sem, milyen konkrét gazdaságpolitikai eszközökkel segítene a párt a magyar gazdaság egyik legnagyobb rákfénéjén, az alacsony, 55%-os foglalkoztatási szinten.⁵ Nem szerepel a dokumentumban az adócsökkentés még távlatos célként sem, holott ezt nem csak a liberális, hanem a konzervatív erők is zászlajukra szokták tűzni.

Az egyértelmű állásfoglalás hiánya figyelhető meg az egészségüggyel kapcsolatos fejezetben is, ráadásul itt nem bukkan az olvasó újdonságra. Évek óta hangoztatják már az egészségpolitikusok a népegészségügyi program fontosságát, vagy azt, hogy az OEP-et valódi biztosítónak kell tenni. Nincs szó ellenben a kórházfinanszírozásról, és arról a sarkalatos kérdéstről sem, hogy a párt kitart-e korábbi véleménye, azaz a társadalombiztosítás magánbiztosítókká való átalakítása mellett.

A magyar politikai elitet és a társadalom egészét az utóbbi két évben különösen élesen érintő olyan kihívás, mint a cigánykérdés esetében új megközelítést nem ad a program, ellenben olyan rég ismert közhelyet olvashatunk, mint például az egyik legfontosabb „ a roma

⁵ Lásd a KSH 2009. novemberi foglalkoztatottsági gyorsjelentését.
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog20910.pdf>

gyerekeknek olyan oktatás biztosítása, amely megadja a társadalmi beilleszkedésükhöz szükséges alapkészségeket”. Az SZDSZ egyébként elutasítja a monoki modellt, és a szociális kártya bevezetését.

Az oktatáspolitikában az új SZDSZ nem szakít a korábbi, Magyar Bálint volt oktatási miniszter által képviselt elvekkel. Így továbbra is a lexikális tudás túlzott hangsúlyozása ellen, és a kompetenciaalapú oktatás mellett foglal állást. A többi párttól eltérően felveti, hogy a pedagógusképzésben vezessék be az alkalmassági tesztek. Nem olvashatunk ugyanakkor a pedagógusbérekéről, a tanár-diák viszonyról, vagy arról, kívánatosnak tartja-e a párt a falusi, néhány tucat diákot magában foglaló iskolák fennmaradását.

A konzervatív térfél felé túlzott elhatárolódást, és az elemzés által kívánatosnak tartott liberalizmus és konzervativizmus összhangját teszi szinte lehetetlenné a programnak a korábbi pártelit által képviselt nézet, mely szerint az egyházak kizárólag az SZJA felajánlásokból tartják el magukat, bár ennek ellentmond az a későbbi kitétel, hogy az egyházak közhasznú (oktatási, kulturális) tevékenységéért továbbra is járna normatív támogatás.

A program a párt szempontjából logikusan jár el, amikor fontosnak deklarálja a vidékfejlesztést, az agrárnépességnek a környezetvédelemmel összhangban lévő támogatását, a kistérségei és helyi települési fejlesztések fontosságát. Nem egyértelmű a programból, az östermelőket, vagy inkább a nagyüzemi gazdálkodást, esetleg az értékesítói-beszerzői szövetkezeteket preferálná. A cél ezzel együtt is nyilvánvalóan a falusi lakosság körében már régóta alig mérhető támogatottságot élvező SZDSZ újrapozicionálása, de ennek a törekvésnek ellentmond a programban meglévő antiklerikális jelleg, amely aligha segíti a falusi választók megnyerését, ahol a templomba járás nagyobb arányú, mint a városokban.

Az SZDSZ programjának a konzervatív –liberalizmusnak való megfelelése

	Nemzetpolitika, külpolitika	Gazdaságpolitika	Agrár-és vidékpolitika	Egyházpolitika	Oktatáspolitiká
Konzervatív – liberalizmus	+	+ –	+ –	0	+ –

Megfelelési index: + = megfelel a konzervatív-liberalizmusnak, + – = részben felel meg, vagy nem egyértelmű a program; 0 = egyáltalán nem felel meg

AZ SZDSZ választói célcsoportjai

	Nemzetpolitika, külpolitika	Gazdaságpolitika	Agrár-és vidékpolitika	Egyházpolitika	Oktatáspolitika
Választói célcsoportok	A nemzeti kérdésekre érzékenyebb, részben konzervatív választók	Kis-és közép vállalkozók	?	-	-

Meg nem szólított rétegek:

- ➔ A gazdaságpolitikánál a párt megcélozhatta volna még a versenyszférában dolgozó, alkalmazotti tömegeket
- ➔ Az oktatáspolitikában a párt nem szólította meg a pedagógusokat.
- ➔ A program nem foglalkozik a mintegy hárommillió főt kitevő nyugdíjasréteggel (!)
- ➔ A program nem fordul a vallásos, templomba járók felé, inkább taszítja őket.

Összegzés

Az SZDSZ új programja elvileg tehát lehetőséget kínált a párt ideológiai újrapozicionálására, a Fidesz, és az MDF által már korábban, a maga területén elvégzett munka megtételére. Ezzel a lehetőséggel az SZDSZ azonban nem élt, ugyanis nem tett meg kellő utat az új irányok kicövekelésében, hogy egyáltalán felcsillanjon a remény a magyar liberálisok parlamentben való maradásához. Nemcsak az ideológiai profillal vannak azonban problémák, a programban alig vannak új megközelítések, innovatív válaszok, az egyes szakpolitikák helyenként elnagyoltan vannak kidolgozva, ami — és ez is rossz jel — a párt intellektuális háttérének, szakértői bázisának meggyengülésére utal. De a párt külső megjelenése sem jogosít fel nagy reményekre, a párt honlapján a legfrissebb videó-felvételek pl. október előttiiek. Az innováció hiányára utal az is, hogy az SZDSZ nem használja a Youtube videómegosztó oldalt. Igaz, ezt más parlamenti párt sem teszi jelenleg, de éppen az SZDSZ van közülük a legrosszabb helyzetben, neki állna tehát a leginkább érdekében politikai innovációval észrevetetnie magát. Mint azonban láthattuk, a liberalizmusnak – jelentősen megújult formában – Magyarországon is lehet még létjogosultsága, különösen, ha a következő évtizedben tartós lesz az ország gazdasági növekedése, és tovább bővül az államtól anyagilag nem függő középosztály. *A magyar liberalizmusnak tehát egyáltalán nem kell meghalnia, ha lesz olyan párt, amelyik képes lesz a konzervatív - liberalizmus színvonalas és népszerű megjelenítésére.*